

Els autors introdueixen i justifiquen el tema monogràfic que es presenta fent-se diferents preguntes que abasten el concepte de cultura popular, el qual amplien al de cultures populars en el marc de la situació intercultural que es viu a les nostres escoles.

Cultura popular, cultures populars i escola

Jordi

Quintana

Universitat de
Barcelona

Jordi Cerdà

Universitat
Autònoma de
Barcelona

Origen d'aquest monogràfic

Els dos Jordis que hem coordinat aquest monogràfic sobre cultura, cultura popular, cultures populars, etc., portem els nostres fills, el Martí i el Guillem, a l'escola pública del barri on fan Pàrvuls 5. L'escola, que funciona des de només fa quatre anys, és molt nova i va creixent any rere any.

Com moltes escoles, viu i celebra festes catalanes, festes internacionals a la catalana, festes de la ciutat, festes del barri... Seguint el curs escolar, i sense ser exhaustius, podem esmentar La Mercè, Festa Major de Barcelona; la castanyada, Nadal i Reis, Sant Antoni i els Tres Tombs, Carnaval, Sant Jordi...

Alguns dies, després de deixar els nostres fills a l'escola, acostumem a anar a cal Roure a fer un cafè colombià o un te indi anglès, tot fent-la petar i, entre conversa i conversa, vam començar a preguntar-nos per què l'escola havia decidit celebrar aquestes festes, si com a escola nova que és no en té cap tradició. Perquè formen part de «la tradició»? Per rutina? Per costum del professorat que ha anat arribant al centre? Per acord del claustre? Amb quins motius i justificacions?

A partir de comentaris com aquests i de la coincidència d'interessos en l'àmbit de la cultura popular, bé sigui des de música tradicional, bé des de la literatura d'arrels populars, vam anar barrinant sobre la possibilitat de suggerir a *Perspectiva Escolar* la publicació d'un monogràfic sobre cultura popular/cultures populars, idea que va semblar interessant a l'equip, i que després de diversos mesos i d'algunes dificultats, ha quallat en la revista que teniu a les mans.

Antecedents

Vam començar per veure quin era l'estat de la qüestió en relació amb la cultura popular/cultures populars i l'educació, i vam concloure que des de feia molt de temps no hi havia cap article sobre el tema, ni a *Perspectiva Escolar*,¹ ni a altres revistes d'educació, i que les cerques fetes en catàlegs electrònics de biblioteques i a Internet, ens mostraven un cert desert, potser no d'accions, però sí d'expressió i comunicació d'aquestes revistes. Dues publicacions eren l'excepció, la de Joan Manuel Cruz, Maria Majó, Agnès Sala, Lluïsa Sanz, Pilar Sanz i Elisa Soler (Cruz, *et al.*, 1996), titulada *Orientacions per a un tractament intercultural de les festes populars a l'escola*, que és una «reflexió sobre què suposa la celebració de les festes populars a l'escola en un context de multiculturalitat» i «conté una descripció general de les festes més celebrades en el nostre país i de les cultures gitana, de Gàmbia, del Marroc i de la Xina», on «s'apunten criteris a tenir en compte en la celebració de les festes a l'escola i propostes per celebrar les festes populars catalanes des d'una perspectiva intercultural»,² publicació de la qual només existeixen dos exemplars,³ i la proposta de Lluïsa Cunillera i Francesc F. Angelats, de 1992, centrada en la literatura popular i dirigida a l'educació secundària.

1. Cal destacar, però, els monogràfics «El folklore a l'escola» (núm. 53, 1981), «El patrimoni cultural a l'escola» (núm. 69, 1982) i «La festa a l'escola» (núm. 177, setembre 1993).

2. Vegeu: <http://www.xtec.es/cgi/mediateca_crp?NU=CRCV0338>.

3. La consulta a la Mediateca dels Centres de Recursos (http://www.xtec.es/cgi/mediateca_crp) ens informa que n'hi ha un al CRP de Ciutat Vella de Barcelona, i un altre al CRP Maresme II de Pineda.

D'altra banda, les referències a activitats que es fan a escoles, amb certa continuïtat o periodicitat, també són força minses, i entre les poques que hem localitzat⁴ creiem que, entre altres, es poden destacar les del CEIP Cor de Roure⁵ de Santa Coloma de Queralt, les del CEIP La Monjoia⁶ de Sant Bartomeu del Grau o les del CEIP Volcà Bisaroques⁷ d'Olot, i algunes de les referenciades a l'apartat festes populars del la XTEC.⁸

És evident que hi ha molts més centres que treballen el tema i que fan actes, accions o celebracions de manera seriosa, compromesa i fins i tot continuada, però, per manca de difusió d'aquestes activitats, bé sigui per desconeixement de canals d'expressió, bé per la gairebé inexistència de xarxes per compartir, bé per altres motius o dificultats, aquestes activitats no tenen difusió i, per tant, no es coneixen ni es poden compartir. En aquest sentit volem manifestar que és per aquests motius que ens ha estat impossible tenir coneixement de les moltes accions que es fan i, per tant, no hi hem pogut connectar, ni referenciar-les.

Tema a part són les aportacions teòriques i documentals i les propostes sobre cultura popular i festes populars que van començar a aparèixer al final dels anys setanta i principis dels vuitanta del segle passat, elaborades per Jaume Colomer, Dolors Llompart, Bienve Moya, Joan Prat, Llorenç Prats, Joan Soler i altres.

Objectius

Tot seguit vam conceptualitzar una mica més els motius, els objectius i les reflexions que justificaven el present monogràfic, i que podríem fer servir tant per contextualitzar-lo com per donar un marc de referència a les persones a qui havíem pensat demanar algun escrit, i que són:

4. Evidentment, amb el Google <<http://www.google.com>>, el Google a la XTEC, Alltheweb <<http://www.alltheweb.com>> i A9 <<http://a9.com>>, cercant termes com: cultura popular, festes populars, escola, educació, intercultural, etc., amb la inclusió d'alguns derivats (+) i l'exclusió de referències de projectes educatius (-).

5. Vegeu: <<http://www.xtec.es/centres/e3003011/corrou03.htm>> .

6. Vegeu: <<http://www.xtec.es/centres/a8025320>>.

7. Vegeu: <<http://www.xtec.es/ceip-volca-bisaroques/projecte/inici.htm>>.

8. Vegeu: <<http://www.xtec.es/escola/festes>>.

- Cal un tractament intercultural de les festes populars?
- La realitat de la multiculturalitat ha comportat que l'escola integri festes d'altres indrets i cultures? Hi ha hagut, però, algun tipus de reflexió?
- Què integrem de les altres cultures a l'escola? Com? Per què?
- Les festes populars catalanes recuperades/incorporades a l'escola des de finals dels anys setanta del segle passat, creiem que s'han anat fossilitzat i han esdevingut altament carrinclones i «barretinitzades». Qui i què ha propiciat aquesta realitat?
- Per què s'ha potenciat el manteniment de les manifestacions més «folkloriques»?
- És l'escola un lloc escaient de celebració de la castanyada? I el culte als morts? Per què hi ha escoles que refusen el Halloween? Per què n'hi ha que plantegen fer activitats al voltant de la festa magrebí del xai?
- Cal fer viure des de l'escola els costums i tradicions catalanes als nens i nenes d'altres cultures?
- S'explica l'origen i el perquè de les festes? Cal?
- Si en una escola pública es fan pessebres per Nadal, es fa «tradició nadalenca»? Per què estan tan integrats que s'han/els han secularitzat? Per representació d'un fet historicoreligiós?
- Per què no hi ha problemes amb el Pare Noel, Sant Nicolau, i en canvi hi ha qui en té amb el nen Jesús, el patró o la patrona del poble, o amb Mahoma?
- Per què el Pare Noel segueix el model nòrdic o l'anglosaxó, i no el català de «Sant Nicolau, patró dels escolars» (Gimeno, 1994)?
- Per què gairebé ningú posa problemes a carioquejar les festes de carnaval, i en canvi hi ha moltes reticències a incorporar aportacions andaluses a les festes de primavera i del mes d'abril?
- Si bé gairebé ningú no qüestiona la celebració de festes tradicionals lligades al calendari, i fins i tot la recuperació de les oblidades o prohibides, per què no s'inventen festes noves lligades a la realitat dels centres?
- Per què les escoles no popularitzen el Dia de la pau,⁹ o el de la Terra, o el dels avis, o altres, que provenen de reivindicacions o de voluntats de conscienciació?

9. El Dia de la pau, o el Dia escolar de no violència i la pau (DENIP), se celebra el 30 de gener, i és una proposta que es va iniciar al 1964.

- Per què hi ha escoles que fan manualitats per portar a casa el Dia de la mare o del pare, quan el seu origen i potenciació ve dels centres comercials?

I han estat aquestes idees i preguntes les que ens van fer pensar que calia una aturada per analitzar i reflexionar i, d'alguna manera, re-conceptualitzar el concepte de cultura popular i ampliar-lo al de cultures populars, en el marc d'una «cultura intercultural», una cultura que és viva, que es viu, que es mostra, que es comparteix, que dialoga amb les cultures que l'envolten, influint-se i influint-les, diversificant-se, enriquint-se.

No ha estat gens fàcil trobar persones i centres que poguessin i volguessin escriure i compartir les seves vivències i reflexions. En primer lloc, perquè no hi ha realitats, sinó experiències, i perquè no hi ha gaires actuacions continuades sinó accions esporàdiques –com si el compromís cultural/intercultural només fos d'una setmana específica, o fruit d'una campanya puntual–; en segon lloc, com hem dit abans, perquè no hem pogut o sabut localitzar tots els centres que fan activitats rellevants i, en tercer lloc, per la urgència i la saturació de tasques i responsabilitats de les escoles i del professorat.

En aquesta realitat i en aquests motius, hi rau la raó que aquest monogràfic sigui una mica còctel o tastet, i és que la realitat, i ho hem comprovat, és així.

Continguts

En el present monogràfic, a més d'aquesta presentació una mica *sui generis*, que és alhora una crònica del procés d'elaboració del monogràfic, una exposició dels seus objectius i una explicació de concepcions, opinions i punts de vista, s'hi inclouen cinc articles molt diversos.

A l'escrit de Jordi Cerdà, s'hi exposa el marc teòric i conceptual en el qual ens hem basat per elaborar el monogràfic, i en el de Jaume del Campo es qüestiona el concepte d'identitat cultural i es posen en qüestió les accions d'unificació i homogeneïtzació d'aquesta identitat, dutes a terme fins fa poc temps per l'Administració, la qual a partir

de perspectives etnocèntriques proposava accions «compensadores», en lloc de desenvolupar sentiments de pertinença i potenciar la integració i la inclusió d'altres cultures, visions i interpretacions.

Rafel Mitjans i Teresa Soler, ens parlen de la seva experiència passada i de les reflexions actuals al voltant dels instruments musicals tradicionals a l'escola. Per què flauta dolça sí, i no flabiol, grall o gralla? Tot i que els mateixos autors comenten que aquesta no és la qüestió de fons, i que el que cal és reflexionar sobre «la mateixa existència i significativitat dels ensenyaments», potser torna a ser hora de reivindicar allò que per motius corporativistes i pretesament científicomusicals no es va permetre: l'aprenentatge i ús escolar d'instruments musicals tradicionals.

Judit Ester, del CEIP Cor de Roure de Santa Coloma de Queralt, presenta un interessant conjunt d'accions i activitats que al llarg d'un

any van fer al seu centre, i que encara tenen continuïtat curs rere curs. Susana Efron, mestra, contacontes i titellaire amb una llarga experiència al seu país natal, l'Argentina, presenta la seva experiència en un taller de teatre entès com a activitat educativa i intercultural en la qual un art «transcultural» permet treballar continguts culturals diversos en un entorn multicultural. I Maria Majó ens explica la celebració del Carnestoltes que enguany han fet tres IES del Maresme, sobre la base d'un intercanvi teatral de representacions amb continguts socials, que és un bon exemple que «les festes populars poden celebrar-se de mil i una formes, totes possibles, totes acceptables».

Cultura popular, cultures populars i escola

Podem afirmar que no hi ha una cultura popular, sinó que el que hi ha són cultures populars, i que allò que anomenem «cultura popular catalana» en realitat és una cultura diversa, amb un ampli i variat mosaic de diverses manifestacions, o com diu Soler (2001, 15) «una cruïlla de cultures».

A més, no cal oblidar que darrere del «popular» hi conviuen diverses dicotomies que alhora són complementàries i contradictòries: «elements regressius i reaccionaris» i «elements progressius transformadors» (Madriz, en línia); el passat, el present i la construcció del futur; «la tradició i la modernitat» (Bargalló, en línia), la recuperació i les noves creacions; el manteniment i la renovació; la pervivència i l'actualització i innovació.

No pretenem tant anar a la percaça d'una identitat, sinó d'uns processos d'identificació adequats a un lloc i un temps determinat, i, evidentment, dinàmics (com la vida mateixa). És per això que l'escola ha d'estar atenta a tot allò que passa en el seu voltant més immediat, a totes i cadascuna de les cultures que entren cada matí per la porta. L'escola no pot legitimar una tradició per damunt de qualsevol altra, si no vol córrer el risc d'esdevenir una illa exclusiva. La integració i la inclusió són requeriments bàsics d'una escola que es vol pública.

Esperem que les idees, els comentaris, les reflexions, els qüestionaments, les crítiques i les propostes incloses en aquest monogràfic, siguin elements que permetin i facilitin a les escoles i als i les

mestres, fer «l'aturada» que dèiem al principi d'aquest escrit, per poder analitzar i reflexionar sobre la cultura popular, les cultures populars, la identitat, i l'escola, i per decidir, amb fonament i justificació, les seves accions i actuacions.

I també esperem que es facin més accions culturals, més accions de cultures populars, les que siguin i de la manera que es vulgui, i que aquestes festes trobin els canals de difusió i comunicació que permetin compartir-les.

Referències

- BARGALLÓ, Josep. [en línia] *Elogi de la diversitat i la interculturalitat*. <http://www.festes.org/media.php?id_media=246> [Consulta: 17 de gener de 2005].
- CRUZ, Joan Manuel, et al. *Orientacions per a un tractament intercultural de les festes populars*. Pineda: Programa d'Educació Compensatòria de Barcelona Comarques, 1996.
- CUNILLERA, Lluïsa; ANGELATS, Francesc F. *Literatura Popular. Una proposta didàctica per a l'ensenyament de la literatura*, Barcelona: Laertes, 1992.
- GIMENO, Antoni. «Sant Nicolau, patró dels escolars», dins: *Perspectiva Escolar*, núm. 190 (desembre 1994), p. 63-67.
- MADRIZ, Maria Fernanda. [en línia] *La cultura popular en Gramsci*. <http://www.revele.com.ve/pdf/anuario_ininco/vol11-n2/pag163.pdf> [Consulta: 17 de gener de 2005].
- QUINTANA, Jordi. «Recuperar, renovar, actualitzar, innovar...», dins: *Tres de vuit*, 21 de juny, 2002.
- SOLER, Josep. *Cultura popular tradicional*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2001 (Pòrtic; 20).

Edició i Administració:

Associació de Mestres Rosa Sensat.
Av. de les Drassanes, 3 • Tel. 934 817 373
Fax: 933 017 550 • 08001 Barcelona
E-mail: pescolar@rosasensat.org
http://rosasensat.org/pescolar

Consell de Redacció:

Josep Callís, Antoni Domènech, Dolors Freixenet,
Quim Làzaro, Raül Manzano, Marta Mata,
Elena Noguera, Joan Pagès, Antoni Poch, Maria Torres

Directora:

Carme Tomàs

Directora adjunta:

Mercè Comas

Secretària de Redacció:

Carme Suaz.

Disseny gràfic:

Vilaseca/Altarriba

Coberta:

Jordi Lascorz

Composició i muntatge:

Núria Hortal, Inge Trowsky

Dibuixos:

Werner Thöni

Fotòlits:

SerGraDi, S. L.

Impressió:

GyERSA

Subscripcions i distribució llibreries:

Associació de Mestres Rosa Sensat

Dipòsit legal:

B. 2090-1975-ISSN: 0210-2331

Subscripció anual:

Preu soci: 46,40 euros. Preu no soci: 51,55 euros.
P.V.P. 5,75 euros.

Foto coberta:

Escola Bressol Coppont de Lleida.

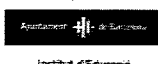
Perspectiva Escolar agraeix a Jordi Quintana la coordinació del monogràfic.

Subscripció a càrrec de:

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis
àrea d'educació

Amb el suport de:

R O S A
S E N
S A T

Editorial:

Un nou pla de formació permanent 1

Monogràfic:

Cultures populars, quines?

Cultura popular, cultures populars i escola. 2

Jordi Quintana i Jordi Cerdà

Les cultures populars i l'escola. 10

Jordi Cerdà

Identitat cultural en el marc d'una 16

escola multicultural. *Jaume del Campo*

Instrumentes tradicionals a l'escola? 23

Rafel Mitjans i Teresa Soler

«Som iguals, som diferents». 29

Judit Ester Cases

El taller de teatre, un recurs educatiu 34

i intercultural. *Susana Efron*

Un altre Carnestoltes: intercanvi teatral 38

entre tres instituts. *Maria Majó*

Bibliografia complementària. 44

Biblioteca Rosa Sensat

Escola:

Recerca.

Localització de les fonts de la serra de 48

Collserola. *Núria Tomàs i Manuel Belmonte*

Didàctica.

Observar i mantenir grills a l'aula per 55

construir el model d'ésser viu.

Rosa M. Pujol i Josep Bonil

Plàstica.

Llançar-se a experimentar. *Bernat Rocabert* 60

Didàctica.

Integrar la dansa i les ciències per treballar 67

la temàtica dels residus. *Genina Calafell*

i *Rosa M. Pujol*

Mirades:

Elogi dels clàssics. *Jaume Cela* 71

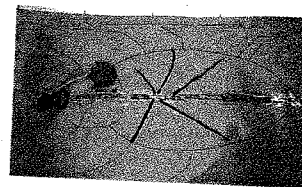
Novetats:

La volta a l'escola en vuitanta mons. 72

Jaume Cela

Altres novetats bibliogràfiques. 74

Cartellera. 76

Publicació
de Rosa Sensat

març 2005

P E R S P E C T I V A

E S C O L A R 2 9 3

Cultures populars,
quines?

Localització de les fonts
de la serra de Collserola

Observar i mantenir grills
a l'aula per construir el model
d'ésser viu

Llançar-se a experimentar

